

Kvalitatív pszichológiai módszerek bemutatása

A GROUNDED THEORY (GT) MÓDSZERTANA

SALLAY VIOLA – MARTOS TAMÁS

Szegedi Tudományegyetem, Pszichológiai Intézet

E-mail: viola.sallay@psy.u-szeged.hu

Háttér és célok: *A tanulmányban bemutatjuk a Grounded Theory (GT) módszertanának történeti és tudományfilozófiai alapjait, valamint ismertetjük a megközelítésen belül kialakult különböző irányzatok legfontosabb jellemzőit. A GT-módszertanon alapuló empirikus kutatások szemléléseivel és értékelésével illusztráljuk a felhasználás lehetséges módjait. Kitérünk a módszer alkalmazása során a magyar nyelvű szakirodalomban fellépő szóhasználati problémákra is, és javaslatot teszünk ezek feloldására.*

Módszer: *A módszertani szempontok ismertetése során áttekintjük a GT-módszerek alapjait és jellemző dilemmáit a kutatási kérdés megfogalmazásától és a mintaválasztástól a szövegek elemzésének lépésein át az elméletképzésig és az eredmények ismertetésének módjáig.*

Eredmények: *A GT-módszerek egy lehetséges alkalmazását saját kutatásunk összefoglalásával demonstráljuk. Krónikus betegek és családtagjaik otthoni tapasztalatait feltáró interjúk kutatásunk során egy háromszintű kódrendszert dolgoztunk ki a környezeti érzelmi önszabályozás folyamatainak leírására, majd ebből egyedi megalapozott elméletet (substantive theory) fejlesztettünk. Az elemzési folyamatot néhány fontos kutatói döntés bemutatásán keresztül tekintjük át.*

Következtetések: *A GT-módszertan sokféle kutatási kérdésre alkalmazható, rugalmas kvalitatív eljárás. Az összefoglalásban kísérletet teszünk arra, hogy megfogalmazzunk néhány egyszerűen alkalmazható szempontot, melyek segítenek a módszer alkalmazásának indikációjával kapcsolatos kutatói döntésekben és más kvalitatív módszerekkel való összevetésben.*

Kulcsszavak: *Grounded Theory, megalapozott elmélet, érzelmi önszabályozás, kvalitatív kutatás, interjúelemzés*

BEVEZETÉS

A Grounded Theory módszere, illetve, ahogyan a továbbiakban hivatkozni fogunk rá, a GT-módszer az egyik legismertebb és legelterjedtebb kvalitatív elemzési eljárás. A módszer elterjedtségét szemlélteti, hogy csak az elmúlt 5 évben a Google Scholar keresője szerint összesen 1529 olyan közlemény jelent meg angolul, melynek kifejezetten a címében szerepel a „grounded theory study” vagy a „grounded theory approach” megkülönböztető jelzés (2017. szeptemberi keresés). A módszertant alkalmazó, de ezt a címben külön nem vagy nem így jelző közlemények száma nyilván ennél is jóval magasabb. A megközelítés egyik alapművének tekinthető, nemrég magyarul is megjelent Corbin és Strauss (2014, 2015) összefoglaló művére – szintén a Google Scholar keresője szerint – összesen több mint 50 ezer hivatkozás történt 2014 óta. Az angolul és most már magyarul is elérhető anyagok gazdagsága miatt tanulmányunkban elsősorban arra vállalkozunk, hogy a GT-vel szerzett saját elméleti és gyakorlati tapasztalatainkat összefoglaljuk és azokra reflektáljunk. Reméljük, elég inspiráló lesz mindez ahhoz, hogy az olvasó felfedezze maga számára a módszert.

A GT-módszer története dióhéjban

A társadalomtudományi kutatások történetében az 1950-es évektől kezdődően jelentős módszertani újítások láttak napvilágot (vö. Rácz, Kassai, Kaló, 2018, jelen kötet). Az addig jobbra egyeduralkodó pozitivista-objektivista tudomány szemlélet és az ahhoz illeszkedő kvantitatív kutatási módszerek mellett új lehetőségeket kínáló kutatás-módszertani paradigmák jelentek meg, amelyekben egyre jelentősebb szerepet kaptak a kvalitatív módszerek is. A *Grounded Theory* (GT) módszertanát is ebben a kreatív, újító korszakban publikálták az alkotók, Barney Glaser és Anselm Strauss (1967). Módszerük szemléletváltást kínált a társadalomtudományi elméletalkotás és az empirikus adatok viszonyában. Nézeteik szerint a kutatási adatok nem csupán az előzetesen megfogalmazott elméletek igazolását vagy cáfolatát szolgálhatják, hanem maguknak az adatoknak, azaz a mindennapi életből vett megfigyeléseknek a szisztematikus elemzése vezet el a releváns elmélet megfogalmazásáig, induktív és abduktív logikájú lépések során (Glaser, Strauss, 1967). Az elmélet tehát az adatok fogalmi szintre emeléséből (absztrakciójából) emelkedik ki, majd – a fogalmak kutatói elemzése és integrációja nyomán – a kapott elmélet magyarázó erőt nyer (Glaser, 2002).

Fogalomhasználat: a módszer megnevezésének kérdése

Az eredeti *Grounded Theory* elnevezés mögött Glaser és Strauss munkáiban nem egy speciális elméletfajta definícióját találjuk, hanem sokkal inkább az elméletgenerálás általános módjának bemutatását. A terminológia érthetőségét és átláthatóságát eredeti, angol nyelven is nehezíti, hogy a *Grounded Theory* kifejezés egésze egyrészt kutatás-módszertani eljárások, technikák egy csokrára vonatkozik. Ugyanakkor e módszertani eljárások legfőbb hozadéka – a GT eredeti, „klasszikus” válfajában bizonyosan –,

hogy egy olyan *elméletet* generál, mely leírja és magyarázza a feltárt jelenségek összefüggéseit. Az ilyen módon az adatokból eredő, középszintű elméletekre szintén mint *Grounded Theory*-ra hivatkozik a megközelítés.

A fogalom és a módszer hazai megjelenése során többféle magyar fordítás is megjelent: lehorgonyzott elmélet (Rácz, 2006, Bodor, 2013), alapozott elmélet (Babbie, 2003 fordítói; Vicsek, 2006), megalapozott elmélet (Gelencsér, 2003; Kucsera, 2008), illetve volt, aki meghagyta az eredeti angol kifejezést (Ehmann, 2002). Legújabbban *A kvalitatív kutatás alapjai* c. könyv magyar kiadása (Corbin, Strauss, 2015) olyan terminológiát vezetett be a fogalmi tisztaság növelése érdekében, amely elkerüli az *elmélet* és a *módszer* egymásra vonatkoztatását (vö. Sallay, 2015). Az angol kezdőbetűk felhasználásával GT-módszereknek / GT-módszertannak fordítja a *Grounded Theory* kifejezést, ahol az a konkrét módszerekre, illetve tágabb értelemben a módszertani keretre vonatkozik. A GT-módszerrel folytatott kutatás eredményeképp megalkotott elméletre pedig mint *megalapozott elméletre* hivatkozik. A továbbiakban jelen tanulmányban is ezt a megkülönböztetést alkalmazzuk és javasoljuk a tágabb szakmai közösség számára is.

Kutató és kutatása: a GT-módszertanok tudományfilozófiai kerete

A GT mint kvalitatív módszer hitelességének és érvényességének alapvető eleme a kutató és kutatása viszonyának reflektálása. A kutatói önreflexiónak ilyen módon érintenie kell a tudományfilozófiai előfeltevéseket, az ontológiai és episztemológiai keretet, valamint az alkalmazott kutatómódszertani paradigmát (Ponterotto, 2005, 2010; Guba, Lincoln, 2005). A GT-módszer fejlődésének története az elmúlt évtizedek során újabb GT-változatok kialakulásához is vezetett – nem kevés vita és ütközés kíséretében – miközben az eredeti verzió is megtartotta önálló szerepét (Glaser, 2014). A GT eredetével és fejlődésével kapcsolatos tudománytörténeti szálak részletes ismertetését adja magyar nyelven Gelencsér (2003) és Kucsera (2008).

A GT-módszertan fejlődéstörténetének különös jellemzője, hogy különböző változatait egymástól igencsak eltérő megközelítésekben, azaz többféle ontológiai és episztemológiai keretben is alkalmazták (Andrade, 2009). A kutató ilyen módon nagy szabadságot élvez: az egyes kutatásokban használt, konkrét GT-módszereket az általa vallott és reflektált előfeltevések függvényében választhatja meg, attól függően, hogy mi az elképzelése saját maga és kutatási alanya viszonyáról, illetve a világ megismerhetőségéről, azaz melyek az episztemológiai előfeltevései. A pozitívizmus (vagy objektívizmus) alapfeltevésének megfelelően a kutatás során felvett adatok a kutatótól független „tények”, amelyek egy objektíven megragadható, külső valóságot írnak le (Lincoln, Guba, 2000; Daly, 2007). Az objektivista GT-kutató ezért jellemzően a „miért” kérdésre keres választ, majd a kutatás színterétől és folyamataitól elvonatottatott, általános magyarázatokat és előrejelzéseket ad (Charmaz, 2008). Ezzel szemben a konstruktivista nézőpont szerint a megismerő és a megismert egymástól nem szétválasztható egységet alkot, ugyanis minden ismeret a megismerő elméjében zajló, konstruktív jelentésadási folyamatok eredménye (Lincoln, Guba; 2000; Daly, 2007). Ennek megfelelően a kutató nem is törekedhet objektivitásra, ugyanis a kutatás me-

nete és eredményei szükségszerűen tartalmazzák a kutató értékeit, beállítódását, megértését és interpretációit a vizsgált jelenséggel kapcsolatban (Daly, 2007). A konstruktivista GT-kutató a „mit” és „hogyan” kérdéseire fókuszál, és azt vallja, hogy a kutatott jelenségek megértése csakis a kutatási folyamat sajátos körülményeire vonatkoztatva lehetséges (Charmaz, 2008). Ebből az álláspontból következik, hogy a megértés és az elemzés elengedhetetlen feltétele a folyamatos, szisztematikus reflexió, amely kiterjed a kutatott jelenség és a kutatási folyamat körülményeinek és szereplőinek teljes viszonyrendszerére.

A GT-módszertan variációi egyfajta „módszertani spirálon” helyezkednek el (Mills és mtsai, 2006), melynek kiindulópontja az eredeti, Glaser és Strauss-féle pozitivistá-objektivistá keret, kortárs végpontja pedig a GT-módszer Kathy Charmaz nevével fémjelzett, konstruktivista felfogása. Az egyes megközelítések abban is különböznek egymástól, hogy milyen mértékű rugalmasságot tartanak célravezetőnek a GT-módszerek alkalmazásában, továbbá mennyiben tekintik a minőségi kutatás zálogának az előírt módszertani lépések pontos követését, illetve az eljárás kontextushoz igazodó, rugalmas megvalósítását (Charmaz, 2008). Mivel a választási lehetőségek sora tágas, szeretnénk hangsúlyozni a kutatói önreflexió alapvető szerepét. Minél reflektáltabb módon van jelen a kutatói perspektíva (vagy perspektívák), annál élesebb képet kapunk az elemzett szövegek vagy más adatforrások révén felépülő sokszoros valóságokról. Végül a GT-módszer reflektálása során a kutató követheti a saját útját is a fent említett tudományfilozófiai és módszertani spirálon. A kutatás nem csupán a valóság, hanem a kutatási folyamat mibenlétének felfedezése is (Corbin, Strauss, 2015). A kvalitatív kutatás tehát a kutató saját története is: az alkalmazott módszer és a kutatott jelenség kontextusa közös reflexiók térbe kerül.

A GT-módszer főbb ismérvei

A tudományfilozófiai „spirál” bármely pontján helyezkedjenek is el az alkalmazott GT-módszertanok, néhány alapvető jellemző közös bennük (Charmaz, 2000, 2006; Goulding, 2002; Mills és mtsai, 2006):

- *Elméleti érzékenység* (theoretical sensitivity): a kutató érzékenyen észleli az alapvető társas folyamatokat az adott témában, képes a jelentések árnyalataiból felsejülő mintázatok felismerésére, és ezekből elméletek megalkotására – miközben ebben a folyamatban nem támaszkodik valamely előzetesen ismert fogalomrendszerre. A GT elvei szerint generált megalapozott elmélet három fő kritériumnak kell, hogy megfeleljen (Levers, 2013). Az elmélet jól illeszkedjen a megfigyelésekhez, adjon jó magyarázatot valamely társas folyamatra, jelenségre, végül pedig legyen érthető mind a szakemberek, mind a kutatott jelenségben érintett laikusok számára.
- A szakirodalom reflektív felhasználása: a kutatás menetében a kutató „párbeszédet” folytathat a szakirodalommal, ami új és új lendületet ad a kutató gondolatmenetének. Ez azt is jelenti, hogy a kutatás nem feltétlenül a szakirodalom feltérképezésével indul, illetve nem az előzetes ismeretek alapján megfogalmazott hipotézisek tesztelésére szolgál.

- *Nyílt kódolás és állandó összehasonlítás*: a kutató nem alkalmaz előzetesen definiált kategóriákat, a kódolást az adatokból kiemelt jelentések absztrakciójával végzi. A kódolás folyamatában alakuló fogalmakat újra és újra összehasonlítja egymással és a nyers adatokkal, hogy a hasonlóságok és különbségek mentén alakítsa tovább a kódrendszert.
- *Elméleti / fogalmi kódolás* (theoretical coding): a kutató az elemzés során az adatokból alkotott fogalmak (kódok és magasabb szintű kategóriák) kontextusát és kölcsönkapcsolatait is feltáró, integratív kódrendszert és magyarázó elméleti keretet alkot. A témák kiemelése és összerendezése általában háromszintű, hierarchikus kódolási folyamat mentén történik, mely a *nyílt, axiális* és *szelektív* kódok, illetve kategóriák rendszeréhez vezet (Strauss, Corbin, 1998; Charmaz, 2000; Hallberg, 2006). A kódolási folyamat eredményét az ún. „kódfa” jeleníti meg.
- Az elemzés az adatok gyűjtésével egy időben, azzal párhuzamosan halad.
- A mintavétel nem a reprezentativitás elvét követi, hanem a kutatási kérdés határozza meg, majd az első elemzések során felmerülő szempontok tovább alakítják (*elméletvezérelt mintavétel / theoretical sampling*).
- A kutató a kutatás és kódolás teljes folyamatában feljegyzéseket (ún. „*memókat*”) készít reflexióiról.
- A GT-kutatás *realista*: nem egy objektív igazságot, hanem a szubjektív élményvilágok sokszoros realitását tárja fel, és elismeri ezek valóságosságát. A konstruktivista személet szerint továbbá a reálisnak, valóságosnak észlelt világunk sajátos perspektívánkon alapul (Charmaz, 2000).
- A GT-kutatás kvalitatív érvényességét (vagy *következetességét*, Yardley, 2008) a kutatási folyamat „auditálása”, azaz több szempontú, reflektív követése és dokumentálása (Fassinger, 2005) mellett a trianguláció különböző formái is biztosítják (Schwartz-Shea, 2006). A trianguláció metaforája a navigációból származik, és a kutatott jelenség megismerésének alternatív és együttesen alkalmazott módjait jelenti. Kiterjedhet több forrásból származó adatok gyűjtésére, több kutató bevonására az elemzés folyamatába, illetve többféle elméleti keret alkalmazására a kutatás megtervezésében és az adatok értelmezésében.

Lehetőségek és variációk a GT alkalmazásában

Az egyes alapelvek alkalmazásának konkrét módjai nagy változatosságot mutatnak a GT-kutatásokban. A tanulmányok egy részében például az adatok elemzése és kódolása megmarad a jelenség leíró szintjén: a kapott kódrendszer alapján a szerzők nem fogalmazzak meg a feltárt jelenségek összefüggéseit magyarázó elméletet, azaz megalapozott elméletet.

A GT-módszer egy lehetséges továbbfejlesztése, a szituációs elemzés (Clarke, 2003), a tudományfilozófia posztmodern fordulatának megfelelő szemléletváltozás jegyében született. Az eljárás Strauss gondolatainak kiterjesztésére épít, és lényeges kiegészítéseket tartalmaz a hagyományos GT módszertani lépéseihez képest. Fókuszában – a posztmodern elvárásoknak megfelelően – a komplexitás áll, az elemzés célja a kutatott jelenség és a kutatási helyzet sok szempontú, szisztematikus reflexiója, amely

„a kutatás folyamatát elhelyezi az egyéni, kollektív, társas-szervezeti, intézményi, idői, földrajzi, materiális, szimbolikus, vizuális és diszkurzív szempontok alapján” (Clarke, 2003, 554). Ennek gyakorlati módja, hogy a kutató egyfajta „térképet” készít a kutatott jelenséghez kapcsolódó társas, materiális és intézményi szereplőkről, majd a térképen megjelenít minden lehetséges kapcsolódást e pontok között. E viszonylatok mindegyikéről reflektív feljegyzéseket készít, amit azután felhasznál a mintavétel, illetve az eredmények kialakításában.

Bár a GT-keretben a mintavétel elviekben kiterjedhet a legkülönbözőbb adattípusokra (mint például szövegek, megfigyelések, statisztikai adatbázisok, képek), a GT-módszertant alkalmazó társadalomtudományi kutatások többsége félig strukturált interjúk és mélyinterjúk feldolgozásán alapszik. Ugyanakkor egyes speciális csoportok elérésében és megszólításában más eljárások is helyet kapnak, például nyilvános online térben keletkezett szövegek (Huws, Jones, Ingledew, 2001). A GT-elemzés logikája különösen alkalmassá teszi a módszert arra, hogy valamely nehezen megragadható társas jelenséget különböző (esetleg egymással kapcsolatban álló) szereplők szemszögéből, együttesen vizsgáljon. Ilyen terület lehet például az együtt élő családtagok, esetleg a velük kapcsolatban álló szakemberek sajátos tapasztalatainak feltárása (Duggleby, Penz és mtsai, 2010), egy helyen élő betegek perspektíváinak megismerése (Moore, 1999). A családi kapcsolatok, a családi dinamika, illetve a család terében megfigyelhető jelenségek kvalitatív megközelítése számos, sajátos előnnyel jár. A kutatóknak módjában áll feltárni a családtagok kölcsönös kapcsolati megfigyeléseit, a család egyéni és együttes jelentésadási folyamatait, és figyelmet kaphatnak a közösség peremére szorult, izolált vagy stigmatizált családok és családtagok is (Ganong, Coleman, 2014; Lee, Zvonkovic, 2014). A GT-módszer alkalmazásával feltárhatók olyan csoportok tapasztalatai, akikkel kapcsolatban reális veszély a közösségi stigmatizáció, például teherbe esett és marginalizálódott tizenéves lányok (Smith, Skinner, Fenwick, 2011), vagy a traumatizáció, például családon belüli bántalmazás áldozatai (Latta, Goldman, 2011).

A GT-módszer egy jellegzetes terepe az egészség és betegség folyamatainak vizsgálata. A GT-módszer első kidolgozása éppen olyan kutatásból származott, amely a haldokló, krónikus beteg személyek ápolásának körülményeit és tapasztalatait tárta fel (Glaser, Strauss, 1967), és a GT történetében azóta is nagy hagyománya van a krónikus betegséggel járó megváltozott élményvilág feltárásának, beleértve annak pszichoszociális és kulturális vonatkozásait is (Charmaz, 2000, 2006). A szegényérzettel és stigmával járó betegségek esetén különös jelentősége van a személyes interjúk által elérhető tudás rendszerezésének és nyilvánossá tételének (Hall és mtsai, 2005; Hopia, Paavilainen, Astedt-Kurki, 2005). Egy másik jelentős kutatási irány ezen a területen a szakemberek nézőpontjának megismerése (pl. Janssens, Peremans, Deboutte, 2010). A kvalitatív, induktív logikájú kutatásoknak ilyen módon jelentős szerepe lehet a gyógyításban részt vevő szakemberek mindennapi gyakorlatának fejlesztésében, célirányos megváltoztatásában is (Southern, Devlin, 2010).

MÓDSZER

Az alábbiakban egy konkrét kutatás áttekintésével demonstráljuk a GT-módszer folyamatát, illetve a segítségével kialakítható megalapozott elmélet létrejöttét. A kutatást máshol részletesen dokumentáltuk (Sallay, 2014), ezért itt a módszertani szempontból fontos dilemmák, megfontolások bemutatására fókuszálunk. A kutatás arra a kérdésre kereste a választ, hogy milyen folyamatok által, hogyan zajlik a krónikus betegséggel élők és családtagjaik érzelmi önszabályozása az otthon szociofizikai terében.

A kvalitatív adatfelvétel módszere: az Otthon Érzelmi Alaprajza interjú

Az interjúalanyok tapasztalatainak feltárására az Otthon Érzelmi Alaprajza interjút (OÉA, lásd Sallay, Dúll, 2006; Sallay, 2014), egy félig strukturált interjútechnikát alkalmaztunk. Az adatfelvételt az első szerző végezte, az adatelemzés folyamata a két szerző együttes munkája volt. Az OÉA-interjú felvétele során arra kérjük a résztvevőt, hogy rajzolja fel otthona alaprajzát, majd ezen az alaprajzon helyezzen el a kutató által kiválasztott élményminőségeket (pl. ahol a résztvevő számára a biztonság, a bizonytalanság, a jó közérzet, a feszültség helye van). Ezt követően a kutató *történeteket* kér az egyes otthoni helyekkel és az ott megélt élményekkel kapcsolatban. Az interjú különösen alkalmas az otthon terében zajló környezeti önszabályozási folyamatok feltárására és a tapasztalatok szerint elegendően gazdag, a témára fókuszáló verbális anyag (interjúszöveg) elérését teszi lehetővé. Ezek az interjúszövegek váltak alapjául a kvalitatív adatelemzésnek és a megalapozott elmélet megalkotásának.

Már az adatfelvételi folyamat során fontos volt, hogy a kutatás konstruktivista felfogásának megfelelően, az interjúk során a kutató tág teret biztosított az egyes tapasztalatok egyéni értelmezéseinek. Így például a „biztonság helye” kapcsán a kutatás fókuszában nem az otthoni biztonság „objektív” leírása állt, hanem a biztonságkeresés szubjektív útjainak megragadása. Minden felvétel személyes találkozás keretében történt, jellemzően az interjúalanyok saját lakásában, majd szó szerinti átirat készült az interjúkból.

Minta: krónikus beteg családtaggal élő családok

A kutatási mintát az elméletvezérelt mintavétel (Charmaz, 2000, 2006; Strauss, Corbin, 1998) elvei szerint állítottuk össze: a mintavétel nem a véletlenszerűség és a reprezentativitás elveit követte, hanem a kutatási kérdésből és az adatok első elemzéséből fakadó, elméleti megfontolások irányították. Az egyik jellegzetes szempont a sokféleség, a variációk változatosságának biztosítása. Saját kutatásunkban a feltárható kapcsolati, önszabályozási folyamatok változatosságát kétféle krónikus betegség, a krónikus gerincfájdalom és az epilepszia (illetve különböző eredetű és lefolyású „epilepsziák”), illetve többféle kapcsolati forma (párkapcsolat gyerekekkel és anélkül, szülő-gyerek együttélés) bevonásával biztosítottuk.

Az elméletvezérelt mintavétel lényege továbbá, hogy az első kutatási interjúk felvételével párhuzamosan elkezdődik azok feldolgozása, azaz az első kódolás is. Ilyen módon az elemzés során felmerülő további kérdések és szempontok beépülhetnek a következő interjúk vezérfonalába, illetve addig hiányzó tapasztalati minőségekkel egészülhet ki az alakuló kódrendszer (Charmaz, 2000). Az újabb interjúalanyok megkeresése egészen addig történik, míg az interjúk feldolgozása a már elemzés alatt lévő adatokhoz képest új információt tud hozni, azaz amíg az elemzés nem éri el az elméleti telítettséget. Jelen kutatás esetében például az első interjúkban felbukkant – az előzetes ismeretekhez képest váratlan módon – az otthoni (vagy bármilyen) környezet szerepének leértékelése vagy tagadása az érzelmi önszabályozás folyamataiban. A következő interjúk vezérfonalába ezért ezen folyamatok variációi is bekerültek. A kategóriarendszer elméleti telítettsége ugyanakkor azt is jelenti, hogy az adatokból megalkotható elméleti fogalmak rendszere koherens, és összefüggései magyarázó erővel bírnak a leírt folyamatok tekintetében (O'Reilly, Parker, 2013). Az utolsó családnál felvett interjúk adatai illeszkedtek az alakuló, alapozott elmélet modelljébe, így az elemzés tapasztalatainak és egyéb etikai elveknek (vö. Baker, Edwards, 2012) a megfontolásával 23 interjú elemzése után döntöttünk úgy, hogy lezárjuk az adatfelvételt. A mintát így összesen 10 családból 13 nő és 10 férfi alkotja, életkoruk 25 és 57 év között van, két család vidéki városban él, 8 család Budapesten.

Az előzetes tudás reflexiója és a memóírás

Mindkét betegségfajta tartósan és jelentősen befolyásolja a személyek és a velük együtt élők életminőségét (Breivik, Collett, Ventafridda, Cohen, Gallacher, 2006; Farrugia, Fetter, 2009; Hermann, Jacoby, 2009; Phillips, 2009; Piazzini, Beghi, Turner, Ferraroni, the LICE group, 2008) és az elméletalkotás többféle pszichológiai folyamatot is azonosított a betegségekkel összefüggésben (Császár, Ganju, Mirmics, Varga, 2009; Kökönyei, Urbán, Reinhardt, Józán, Demetrovics, 2013; Smite, Ancane, 2010). A kutató előzetes tudása azonban az interjúkészítés során megkérdőjeleződik, háttérbe kerül, hogy helyet adjon a vizsgálati személyek megélésének, mindazoknak a jelentéseknek, amelyeket ők adnak a betegségnek, a tüneteknek, az otthoni környezetnek, a családi kapcsolatoknak és a mindehhez kapcsolódó érzéseknek. Ennek megvalósításához a kutató tudatosítja ismereteit, álláspontját és elvárásait, ezekről önreflexiós kutatási feljegyzéseket, memókat készíthet. A memók készítése folytatódik az interjúfelvételeket követően, az interjúk újraolvasása és kódolása közben, illetve a kódrendszer és a lehorgonyzott elmélet megalkotása közben is (Charmaz, 1990, 2000, 2006; Strauss, Corbin, 1998). A memók tartalmazzák mindazokat a szakmai-személyes reflexiókat, feltevéseket és absztrakciókat, amelyek az interjúalanyok meghallgatása közben, a kutatási helyzetekben, illetve az interjúszövegekkel való kutatói „párbeszéd” során keletkeztek.

A memók használata segít például abban, hogy az interjúkérdések célirányos kiterjesztésével kibonthatók és körbejárhatók legyenek az első adatokban felbukkanó utalások, összefüggések. Ennek alapján – a kutatás konstruktivista szemléletének megfelelően – a későbbi interjúk kérdései folyamatosan alakíthatók a már felvett interjúk

tanulságai szerint. Saját kutatásunkban például az első kutatási interjúkat követően készített memók és maguk az interjúszövegek is több utalást tartalmaztak arra, hogy nagy jelentősége lehet a korábbi otthonokban megélt tapasztalatoknak a jelenlegi otthonukban megélt élmények szempontjából. Ennek alapján az interjúkérdéseket a továbbiakban kiterjesztettük a személyek korábbi otthonaiban és lakóhelyein megélt érzések történetének részletes feltárására is.

AZ INTERJÚSZÖVEGEK ELEMZÉSE – AZ ÁLLANDÓ ÖSSZEHAJONLÍTÁS MÓDSZERE

Az adatok elemzése már az interjú felvételével párhuzamosan megkezdődött (Charmaz, 1990, 2000; Strauss, Corbin, 1998), ami lehetővé tette a kérdések és az interjú hangsúlyainak menet közbeni pontosítását, valamint az elemzésben felmerülő témák összevetését egy újabb, eltérő tapasztalatokat képviselő interjú adataival.

A szövegekben a kutatási kérdésre releváns, jelentéstartalmi egységeket kerestük, majd ezek egymással való összehasonlításával (az „állandó összehasonlítás módszerével”, „constant comparison method”, Charmaz, 2006, 2008) kerestük a lehetséges jelentésmintázatokat mind az egyes interjúkon belül, mind különböző interjúkon átívelően. Az állandó összehasonlítás elve a gyakorlatban azt jelenti, hogy az egyes, jelentéstartalmi szövegrészleteket (illetve a kódolás további fázisaiban a kódokat) egymással összevetve, a tartalmi hasonlóságok és különbségek mentén keressük az interjúalanyok élményeiben visszatérő jelenségeket, illetve azok különböző variációit. A kódolás és az állandó összehasonlítás folyamatai körkörös utakat jártak be a kutatás során: az interjúszövegek egyes mondatait összevetettük egymással az interjúkon belül, illetve a különböző interjúk között; a már kialakított kódokat és azok jellemzőit összevetettük újabb interjúszövegekkel, vagy a kódokat egymással; majd a felsőbb absztrakciós szinten elhelyezkedő kódokat az alacsonyabb szinten elhelyezkedőkkel és újra az eredeti interjúszövegekkel, mindezek eredményeként szükség szerint módosítva a kódokat és azok értelmezését. Az állandó összehasonlítás elve a GT-módszer egyik középponti eleme. Az összehasonlítások mozzanata végigkíséri a kutatást az interjúfelvételtől a végső elméletépítésig, a kutatás középponti kategóriájának kiválasztásáig és értelmezéséig.

Nyílt kódolás

Az elemzés első lépése a nyílt kódolás volt (Charmaz, 2006; Strauss, Corbin, 1998). A nyílt kódok megfogalmazásának alapja az interjúszövegek sorról sorra történő végigolvasása és a kutatási kérdéshez kapcsolódó gondolati egységek kiemelése. E folyamat során a kutató egyfajta „párbeszédet” folytat a szöveggel: az interjú minden egyes sorát megvizsgálja abból a szempontból, hogy az adott sor milyen információt tartalmaz az eredeti kutatási kérdéssel kapcsolatban. A kutatási kérdésre „válaszol” tartalmi egységek tömör kivonata a megfelelő sor mellé, az interjúszöveg margójára került. Az így kiemelt tartalmi egységek, összehasonlítások és összevonások után adták a nyílt kódolás alapját. Az interjúk sorról sorra történő átolvasása és soronkénti kódolása egyben az első adatredukciót is szolgálta. A nyers interjúszövegek margójára tehát először a

kutatási kérdés szempontjából releváns szövegrészek sűrű leírását helyeztük el, majd ezen leírások további sűrítés, összevonás és a jelentésteli mozzanatok kiemelésének útján elnyerték végső formájukat mint nyílt kódok (vagy más néven soronkénti / lineáris kódok). E folyamat során a „jelentésteli, tartalmi egység” lehetett néhány szó, egy mondat vagy egy egész, többmondatos megszólalás, aszerint, hogy az adott információt az interjúalany milyen hosszan fejtette ki (LaRossa, 2005).

A szövegek többszöri újraolvasása során egyes szövegrészeket már meglévő nyílt kódokhoz kapcsolunk, így a kódolás végére egy-egy nyílt kódhoz számos indikátora lett a különböző interjúkban. Az interjúk újraolvasása azért is szükségesnek bizonyult, mert ezzel vált lehetővé a kódolás előrehaladtával keletkező újabb és újabb nyílt kódok „lekeresése” az elsőként kódolt interjúkban. Az újraolvasás alkalmat adott számunkra, hogy egyénileg kialakított nyílt kódjainkat megvitassuk és módosítsuk is. A teammunka egyben új nyílt kódok közös megfogalmazásához, illetve a konszenzusos, végleges kódrendszer kialakításához vezetett.

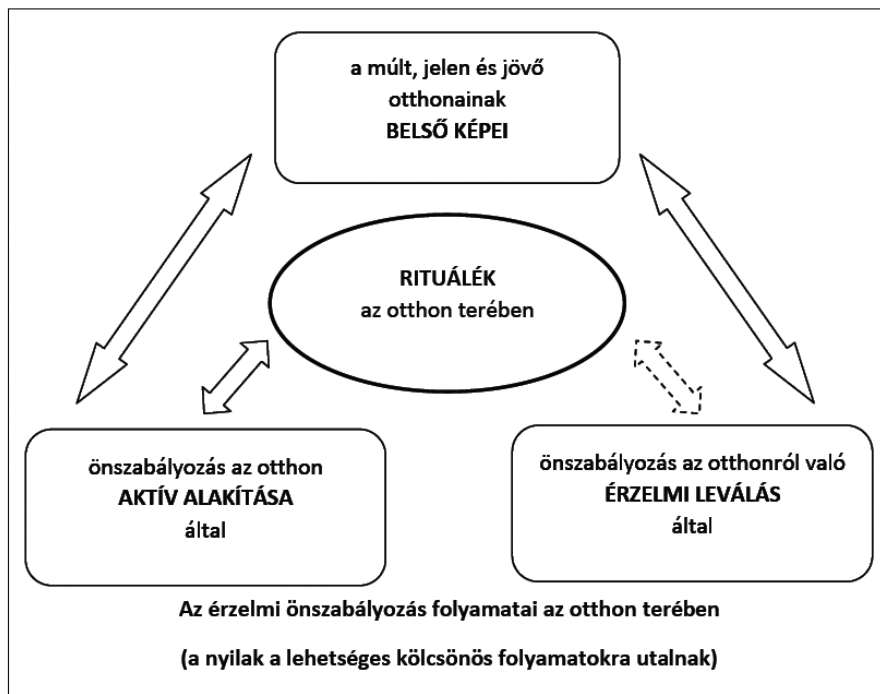
Axiális kódolás

A kódolás következő lépésében a már meglévő nyílt kódokat, a kódok között kirajzolódo összefüggések (hasonlóságok és különbségek, párhuzamosságok és ellentmondások) mentén, „tengelykódok”, ún. axiális kódok alá rendeztük. Egy-egy axiális kód már absztraktabb szinten (a hierarchikus kódrendszer középső szintjén) az adott jelenség vagy folyamat időben/térben/irányultságban/kontextusban/intenzitásban eltérő variációit mutatja meg. A kialakuló axiális kódok ezen kívül újabb adatok keresését és újabb nyílt kódok létrehozását tették lehetővé, cirkulárisá téve a kódolás folyamatát (Strauss, Corbin, 1998). A kódokat címkékkel és memókkal láttuk el, majd újra meg újra összevetettük egymással és az újabb interjúszövegekkel.

Szelektív kódolás és megalapozott elmélet

A nyílt, illetve axiális kódolást addig folytattuk, mígnem a kutatási kérdésre vonatkozóan kiemelt gondolati egységek (az egyes folyamatok leírásai) telítődtek, már nem mutatkoztak újabb variációk, illetve kiemelhetővé váltak a magasabb rendű, leíró és fogalmi kategóriák (szelektív kódok). Az elemzés egyszerre követett lineáris és nem-lineáris utakat (Henwood, Pidgeon, 2003), azaz a magasabb absztrakciós szintekről is szisztematikusan vissza-vissza fordultunk az eredeti interjúszövegek szavaihoz és a kezdeti kódjainkhoz. Így például a környezeti-érzelmi önszabályozási stratégiák elkülönítésénél („a személy az otthon tere által aktívan alakítja belső állapotait” és „az otthonban megélt érzések leválnak a környezetről”, vö. *1. ábra*) visszaolvastuk az egyes idézeteket és alsó szintű kódokat, hogy a kiemelt szelektív kódok minél hitelesebben képviselhesék az interjúalanyok tapasztalatát.

Az adatfeldolgozásnak ezen a pontján lehetővé vált magának a megalapozott elméletnek a megfogalmazása is. Ez a kódolási folyamatban kiemelt négy szelektív kód (azaz fogalmi kategória) összefüggéseit, a feltételezhető folyamatokat is leírja. Eszerint az otthon terében zajló környezeti önszabályozás folyamatai az otthon terét és a családi kapcsolatokat is összekötő mindennapi *rituálékba* szerveződnek. A rituálék belső

1. ábra. Az elemzés során kialakított megalapozott elmélet képszerű reprezentációja

állapotok szabályozásához kapcsolódó, ciklikusan ismétlődő és dinamikusan változó gondolatok és cselekvések. Az önszabályozást szolgáló gondolatokban és cselekvésekben meghatározó szerepe van a gyermekkori otthon belső képének (esetenként egy vágyott otthon elképzelésének), illetve annak, hogy az otthonosság tapasztalatának milyen forrásai elérhetőek az aktuális otthonban. Mindezek a tapasztalatok jelen vannak azokban a mindennapi rituálékban, amelyek által a családtagok aktívan használják az otthoni „helyeket”, az otthon terét és annak határait kapcsolataik és belső állapotaik alakításában. Ennek alternatívájaként megjelenik azonban az otthoni környezetről való érzelmi leválás fantáziája is mint biztonságteremtő önszabályozási stratégia. Az összefüggéseket vizuálisan is ábrázolhatjuk (lásd 1. ábra).

Csakúgy, mint az elemzés korábbi fázisai, a megalapozott elmélet kialakítása is az állandó összehasonlítás folyamata révén történt, az elméletet összevetettük az eredeti adatokkal, a korábbi kódokkal és memókkal. A kutatási kérdésre vonatkozó elméleti háttértudás, amely a kutatás korai fázisaiban szükségszerűen háttérben maradt, ebben a végső elméleti integráció szakaszában már beépíthető volt.

Példa a hierarchikus kódolás lépéseire

A hierarchikus kódolást a következő konkrét példával illusztráljuk. Már az első interjú készítésénél és kódolásánál felbukkant az a jelenség, miszerint a jelenlegi otthon-

hoz fűződő viszonytal kapcsolatban a gyermekkori otthon képe jelent meg: „Mert nekem otthonom csak egy van. [...] Én mindig visszavágyom az elsőre” (5G-2, 8–47). Egy másik interjú szerint az otthoni jó közérzetet zavarták a gyermekkori otthonhoz viszonyított eltérések. „Hát még nem nőttek meg a tuják annyira, hogy én a kertet úgy használjam, ahogy mondjuk anyuémknál [volt]” (2G-1, 114).

Az első nyílt kódolás során ezek a tapasztalatok „a gyermekkori és felnőtt otthon különbsége elbizonytalanít” nyílt kódot kapták. A gyermekkori otthon mint viszonyítási pont más módokon is szerepet játszott. A felnőttek igyekeztek újratemteni gyermekkori otthonuk bizonyos elemeit: ennek alapján alkottuk meg a „gyermekkori otthon újratemzése” nyílt kódot. Az állandó összehasonlítás módszerét alkalmazva még további tapasztalatokra leltünk: egyes családok esetében a gyermekkori otthonnal kapcsolatos hiányérzetet a felnőtt otthon kialakítása képes volt ellensúlyozni („a gyermekkori otthon hiányait a felnőtt otthon ellensúlyozza” nyílt kód). Mindezek a nyílt kódok annak a jelenségkörnek variációit mutatták meg, ahogyan a gyermekkori otthon tapasztalata meghatározó a felnőttkori otthonban megélt élményekre. Ezeket fogtuk össze a „gyermekkori otthon tapasztalata a jelenlegi otthonban” axiális kódban.

Ezzel párhuzamosan hasonló elemzések nyomán más axiális témák is megfogalmazódtak, így „az otthonosság tapasztalatának” és „az otthonosság érzelmi szükségletének” változatai, valamint az „ellentmondások az otthon tapasztalatában” variációi (pl. „egy vágyott otthon árnyékában”). Ezek végül egy magasabb absztrakciós szinten elhelyezkedő szelektív kategória elemei lettek „A múlt–jelen–jövő otthonainak belső képei” néven. Az otthonok belső képeinek összefüggéseit tartalmazó szelektív kategória, az interjúszövegekből hasonlóképpen megalkotott másik három szelektív kategóriával sajátos kölcsönkapcsolatokban áll. E tranzakcionális viszonyok kifejtésén alapul a kutatási kérdésre válaszoló megalapozott elmélet.

Az előzetes tudáson alapuló, érzékenyítő fogalmak helye az elemzésben

Bizonyos fogalmakat az előzetes tudásunkra – azaz korábbi környezetpszichológiai kutatásokra – támaszkodva építettünk be az interjú vezérfonalába, illetve az interjúkérdésekbe (pl. „biztonság helye”, „bizonytalanság helye”). Az interjúkészítés és a nyílt kódolás során ezeket úgy kezeltük, mint „érzékenyítő fogalmakat” („sensitizing concepts”, Charmaz, 2000). Az érzékenyítő fogalmak azokból a háttérben húzódó szakmai elképzelésekből származnak, amelyek a kutatási kérdés általános keretét adják, irányítják tudományos érdeklődésünket, hozzájárulnak a tapasztalatok feldolgozásához, rendszerezéséhez és megértéséhez. Ebben a kutatásban ilyenek voltak az otthonban feltételezeten gyakran megélt kulcsélmények és érzések, amelyekre az interjúkérdések vonatkoztak. E fogalmak csupán az elemzés kiindulási pontjaiként szolgáltak, azokat nem emeltük át az eredményekbe (Charmaz, 2000), hiszen az az elemzés megkerülését jelentette volna (pl. a biztonság és a bizonytalanság helyeinek szerepeltetése a kódolásban).

A soronkénti nyílt kódolás mint elemzési mód a háttérfogalmak finomításához vezetett, az egyes személyekre és helyzetekre jellemző tartalommal telítette azokat (pl. a „biztonság helye” fogalmát az otthoni biztonság különböző értelmezéseivel és jelenléteivel). A soronkénti kódolás során a kutató reflektál az adatoknak adható jelen-

tésekre, mintegy saját magával is párbeszédben az adatok jelentéstartalmait illetően. A kódolás során folytatott belső párbeszédet memókban rögzítettük, csakúgy, mint a kódolói teamegbeszélések tanulságait.

A kutatói önreflexió szerepe a kutatásban

A kutatás folyamatának és a folyamat bemutatásának is fontos része az „én” mint kutató önreflexiója, valamint a kutatás szereplőinek és folyamatainak reflexiója. Esetünkben például maga az interjúhelyzet, azaz a családi otthonba való belépés sajátos kontrollviszonyokat teremtett kutató és interjúalany között. A családi otthon a családtagok elsődleges territórium (Düll, 1995), ahol a kutató alkalmazkodik az otthonhasználat családtagok által előírt szabályaihoz. Kutató és alanya közti „hatalmi viszonyok” elosztása minden esetben befolyásolja a kutatási helyzet alakulását és a kutatás kimenetét (lásd Burck, 2005). Jelen kutatás szcénája (ahol kutató és alanya egyaránt komfortzónája határaitól kerülhet) magában hordozta az egyenrangú egyezkedés lehetőségét arról, mi is az a kutatás, kutató és interjúalany milyen szerepet vállal benne (pl. az interjúalany az otthona mely területeire engedi be a kutatót a szó fizikai és átvitt értelmében is, illetve a kutató milyen viselkedése felel meg leginkább az interjúalany és az adott otthon által adott feltételeknek). Ebben az „egyezkedésben”, azaz párbeszédben történt a kutatási helyzet alakítása (Charmaz, 1990). Mindez jól illeszkedett a kvalitatív kutatások általunk vállalt konstruktivista hagyományába, amely a „megélt élmény” megértésére törekszik, a kutató szubjektumán keresztül (Charmaz, 2000; Ponterotto, 2005; Rácz, 2006). A kutatás és annak eredménye ebben a megközelítésben nem feltételezett valóságok verifikációja volt, hanem közös konstrukció, amelyben sokszoros valóságok épülhettek fel.

ÖSSZEFOGLALÁS ÉS KITEKINTÉS

A GT-módszer és más kvalitatív eljárások

A kvalitatív GT-módszertan alkalmazása a társadalomtudományi kutatásokban lehetővé teszi, hogy a társas folyamatok, a társas térben zajló cselekvések árnyalt leírásán túl mindezen komplex összefüggéseket is feltárjuk. A GT-módszernek ugyanakkor számos alternatívája is létezik a társadalomtudományi kutatások kvalitatív módszertani tárházában. Ezek közé tartozik például az etnográfiai megközelítés vagy az akciókutatás, illetve a pszichológia területén jellemzően a jelen kötetben is tárgyalt fenomenológiai megközelítés (IPA), narratív és diszkurzív elemzési technikák, valamint a tematikus elemzés (thematic analysis).

A kvalitatív elemzési módszerek közös sajátossága, hogy témákba sűrítik az adott kutatási kérdés kapcsán feltárt jelentéstartalmakat, a módszerek azonban igencsak eltérnek abban, hogy milyenfajta elméleti állásponthoz, kérdésfeltevéshez, illetve kutatási mintához illeszthetők (Braun, Clarke, 2006). Míg egy adott jelenség feltárásában pl. a fenomenológiai megközelítés a megélt élmény feltárásának ad elsőbbséget, a GT-módszer fókuszában sokkal inkább a társas folyamatok és akciók elemzése áll, kife-

jezetten azzal a céllal, hogy a kutató végül közérthető és a gyakorlatban is jól alkalmazható elméleti összefüggéseket fogalmazzon meg. A GT-módszertant az elmúlt évtizedek során többféle elméleti megközelítéshez is illesztették, a tematikus elemzés ezzel szemben nem kötődik egyetlen választott elméleti háttérhez sem. Ez utóbbi módszer a kvalitatív témakiemelés legáltalánosabb lépéseiből épül fel, célja az ismétlődő jelentésmintázatok kiemelése, akár nagyobb adatmintákból is (Braun, Clarke, 2006). A módszerek közti választást a kutató értékrendje és világnézete éppúgy befolyásolhatja, mint a vizsgálendő jelenség, a kutatási kérdés és a vizsgálati módszer legjobb illeszkedésének szempontja (lásd Willig, Stainton-Rogers, 2008).

A GT-kutatás „hozzáadott értéke”

Bemutattuk GT-alapú kutatásunk folyamatát, és röviden érintettük az eredményeket is, ezért érdemes most – a valamennyi kutatásban elvárható kutatói önreflexió részeként – feltenni a kérdést: mit tudtunk meg mást és többet, mint ami a korábbi, más módszerekkel végzett kutatásokból ismert volt? Megérte-e a jelentős mennyiségű befektetett munka?

Úgy véljük, kutatásunk egyrészt jó példája annak, hogy a GT-módszer alkalmazásával valóban a társas folyamatok komplex valóságának új területei fedezhetők fel. A kutatási kérdés azokat a folyamatokat kereste, melyek révén a krónikus betegséggel élők és családtagjaik otthonuk szociofizikai terében megvalósítják érzelmi önszabályozásukat. A kutatás segített megalkotni a térbe, időbe és kapcsolatokba ágyazott önszabályozási folyamatok egy árnyalt és komplex elméleti modelljét. Az interjúszöveghez való folytonos visszatérés szó szerint megalapozta a modellt, ettől válik az többé, mint előzetes ismereteken vagy rendszerezetlen saját tapasztalatokon nyugvó elméleti konstrukció. A modell természetesen nyitott: lehetőséget ad a további finomításra, fontos további folyamatok feltárására vagy akár kérdőívek kidolgozására (vö. Sallay, Martos, 2014).

Másfelől a kutatásunkban megszólaló egyéni tapasztalatok önmagukban is figyelemre méltóak. A gyermekkori otthon szerepének felismerése, a különféle tapasztalatok egyéni hangú artikulálódása (melyekből röviden itt is idéztünk) önmagában is hozzáadott érték. Segíthet például megérteni a jólléthez, egészséghez és rehabilitációhoz kapcsolódó sokféle egyéni elvárás és döntés mélységeit.

Úgy véljük tehát, hogy a GT-módszertant hatékonyan alkalmazhatják a társadalomtudományok, illetve közelebről a pszichológia tudományának számos területén dolgozó kutatók, valamint a kutatásban érintett gyógyító vagy segítő szakemberek is. A GT-kutatások eredményeképp megszülető modellek és megalapozott elméletek pedig nem csupán teoretikus szempontból érvényesek, hanem közvetlen módon hasznosíthatók lehetnek a mentálhigiénés, szociális és egészségügyi szolgáltatások széles skáláján.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A szerzők ezúton fejezik ki köszönetüket dr. Düll Andreának, aki Sallay Viola doktori kutatásának témavezetője volt.

IRODALOM

- Andrade, A. D. (2009). Interpretive research aiming at theory building: adopting and adapting the case study design. *The Qualitative Report*, 14, 42–60.
- Babbie, E. (2003). *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi.
- Baker, S. E., & Edwards, R. (2012). *How many qualitative interviews is enough*. Discussion Paper. (Unpublished) National Center for Research Method E-print Repository, online: http://eprints.ncrm.ac.uk/2273/4/how_many_interviews.pdf letöltve: 2014. 04. 01.
- Bodor, P. (szerk.) (2013). *Szavak, képek, jelentés. Kvalitatív kutatási olvasókönyv*. Budapest: L'Harmattan.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Breivik, H., Collett, B., Ventafridda, V., Cohen, R., & Gallacher, D. (2006). Survey of chronic pain in Europe: Prevalence, impact on daily life and treatment. *European Journal of Pain*, 10, 297–333.
- Burck, C. (2005). Comparing qualitative research methodologies for systemic research: the use of grounded theory, discourse analysis and narrative analysis. *Journal of Family Therapy*, 27, 237–262.
- Charmaz, K. (1990). 'Discovering' chronic illness: using grounded theory. *Social Science, Medicine*, 30, 1161–1172.
- Charmaz, K. (2000). Grounded Theory Methodology: Objectivist and Constructivist Qualitative Methods. In Denzin, N. K., Lincoln, Y. (Eds), *Handbook of Qualitative Research* (pp. 509–535). Thousand Oaks: Sage.
- Charmaz, K. (2006). *Constructing Grounded Theory. A Practical Guide Through Qualitative Analysis*. London: Sage.
- Charmaz, K. (2008). Grounded Theory. In Smith, J. A. (Ed.), *Qualitative Psychology. A Practical Guide to Research Methods* (pp. 81–110). London: Sage.
- Clarke, A. E. (2003). Situational analyses: Grounded theory mapping after the postmodern turn. *Symbolic interaction*, 26(4), 553–576.
- Corbin, J., Strauss, A., & Strauss, A. L. (2014). *Basics of qualitative research*. London: Sage.
- Corbin, J., Strauss, A. (2015). *A kvalitatív kutatás alapjai - A Grounded Theory elemzési módszer technikája és eljárásai*. Budapest: L'Harmattan – Semmelweis Egyetem EKK Mentálhigiéné Intézet.
- Császár, N., Ganju, A., Mirnics, Zs., & Varga, P. P. (2009). Psychosocial Issues in the Cancer Patient. *Spine*, 34, 526–530.
- Daly, K. J. (2007). *Qualitative methods for family studies and human development*. London: Sage.
- Duggleby, W. D., Penz, K. L., Goodridge, D. M., Wilson, D. M., Leipert, B. D., Berry, P. H., Keall, S. R., & Justice, C. J. (2010). The transition experience of rural older persons with advanced cancer and their families: a grounded theory study. *BMC Palliative Care*, 9, 5.
- Dúll, A. (1995). Az otthon környezetpszichológiai aspektusai, *Magyar Pszichológiai Szemle*, 35, 345–377.
- Ehmann B. (2002). *A szöveg mélyén. A pszichológiai tartalomelemzés*. Budapest: Új Mandátum.
- Farrugia, D., & Fetter, H. (2009). Chronic Pain: Biological Understanding and Treatment Suggestions for Mental Health Counselors. *Journal of Mental Health Counseling*, 31, 189–200.
- Fassinger, R. E. (2005). Paradigms, praxis, problems, and promise: Grounded theory in counseling psychology research. *Journal of Counseling Psychology*, 52, 156–166.
- Ganong L., & Coleman M. (2014). Qualitative research on family relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 31, 451–459.
- Gelencsér K. (2003). Grounded Theory. *Szociológiai Szemle*, 13, 143–154.

- Glaser, B. G. (2002). Constructivist Grounded Theory? *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research [On-line Journal]*, 3, 47 paragraphs. Letöltve: 2013. október 31. forrás: <http://www.qualitative-research.net/fqs/fqs-eng.htm>
- Glaser, B. G. (2014). Choosing Grounded Theory. *The Grounded Theory Review*, 13, 3–19.
- Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). *The Discovery of Grounded theory*. Chicago: Aldine.
- Goulding, C. (2002). *Grounded Theory: A practical Guide for Management, Business, and Market Researchers*. London: Sage.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (2005). Paradigmatic controversies, contradictions, and emerging confluences. In N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln (Eds), *The Sage Handbook of Qualitative Research* (3. kiad.) (pp. 191–215.) Thousand Oaks: Sage.
- Hall, N. J., Rubin, G. P., Dougall, A., Hungin, A. P. S., & Neely, J. (2005). The fight for ‘health-related normality’: a qualitative study of the experiences of individuals living with established inflammatory bowel disease (IBD). *Journal of Health Psychology*, 10, 443–455.
- Hallberg, L. R-M. (2006). The “core category” of grounded theory: Making constant comparisons. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 1, 141–148.
- Henwood, K., & Pidgeon, N. (2003). Grounded Theory in psychological research. In Camic, P. M., Rhodes, & J. E., Yardley, L. (Eds), *Qualitative research in psychology: Expanding perspectives in methodology and design* (pp. 131–156). Washington, DC: American Psychological Association.
- Hermann, B., & Jacoby, A. (2009). The psychosocial impact of epilepsy in adults. *Epilepsy and Behaviour*, 15, 11–16.
- Hopia, H., Paavilainen, E., & Astedt-Kurki, P. (2005). The diversity of family health: constituent systems and resources. *Scandinavian Journal of Caring Science*, 19, 186–195.
- Huws, J. C., Jones, R. S. P., & Ingledew, D. K. (2001). Parents of Children with Autism using an Email Group: A Grounded Theory Study. *Journal of Health Psychology*, 6, 569–584.
- Janssens, A., Peremans, L., & Deboutte, D. (2010). Conceptualizing collaboration between children’s services and child and adolescent psychiatry: A bottom-up process based on a qualitative neEds. assessment among the professionals. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 15, 251–266.
- Kökönyei, G., Urbán, R., Reinhardt, M., Józán, A., & Demetrovics, Z. (2013). The Difficulties in Emotion Regulation Scale: Factor Structure in Chronic Pain Patients. *Journal Of Clinical Psychology*, Epub:(AiP). doi: 10.1002/jclp.22036
- Kucsra Cs. (2008). Megalapozott elmélet: egy módszertan fejlődéstörténete. *Szociológiai Szemle*, 3, 92–108.
- LaRossa, R. (2005). Grounded Theory Methods and Qualitative Family Research. *Journal of Marriage and Family*, 67, 837–857.
- Latta, R. E., & Goodman, L. A. (2011). Intervening in Partner Violence Against Women: A Grounded Theory Exploration of Informal Network Members’ Experiences. *The Counseling Psychologist*, 39, 973–1023.
- Lee, K.-H., & Zvonkovic, A. M. (2014). Journeys to remain childless: A grounded theory examination of decision-making processes among voluntarily childless couples. *Journal of Social and Personal Relationships*, 31, 535–553.
- Levers, M.-J. D. (2013). Philosophical paradigms, grounded theory, and perspectives on emergence. *SAGE Open* 3, 1-6. /content/3/4/2158244013517243. Letöltve: 2014. április 02.
- Lincoln, Y. S., Guba, E. G. (2000). Paradigmatic controversies, contradictions, and emerging confluences. In Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (Eds), *Handbook of Qualitative Research* (2. kiad.) (pp. 163–188). London: Sage.
- Mills, J., Bonner, A., & Francis, K. (2006). The development of constructivist grounded theory. *International Journal of Qualitative Methods*, 5, Article 3. Letöltve:2013. január 31. forrás: http://www.ualberta.ca/~iiqm/backissues/5_1/html/mills.htm

- Moore, K. D. (1999). Dissonance in the dining room: A study of social interaction in a special care unit. *Qualitative Health Research*, 9(1), 133–155.
- O'Reilly, M., & Parker, N. (2013). 'Unsatisfactory Saturation': A critical exploration of the notion of saturated sample sizes in qualitative research. *Qualitative Research*, 13, 190–197.
- Phillips, C. J. (2009). The cost and burden of chronic pain. *Reviews in Pain*, 3, 2–5.
- Piazzini A., Beghi E.; Turner K. Ferraroni M., & the LICE group (2008). Health-related quality of life in epilepsy: findings obtained with a new italian instrument; *Epilepsy and Behaviour*, 13, 119–126.
- Ponterotto, J. G. (2005). Qualitative research in counseling psychology: A primer on research paradigms and philosophy of science. *Journal of Counseling Psychology*, 52, 126–136.
- Ponterotto, J. G. (2010). Qualitative Research in Multicultural Psychology: Philosophical Underpinnings, Popular Approaches, and Ethical Considerations. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 16, 581–589.
- Rácz J. (2006). *Kvalitatív drogfutatók*. Budapest: L'Harmattan.
- Rácz J., Kassai Sz., & Kaló Zs., (2018). A kvalitatív pszichológia új szenzibilitása. *Magyar Pszichológiai Szemle*, jelen kötet.
- Sallay V. (2014). *Környezeti-érzelmi önszabályozási folyamatok a családi otthon terében*. Doktori (PhD) disszertáció, ELTE PPK, Budapest.
- Sallay, V. (2015). A kvalitatív megközelítés és a Grounded Theory szerepe a társadalomtudományi kutatásokban. Előszó a magyar kiadáshoz. In Corbin, J., Strauss, A. (Eds), *A kvalitatív kutatás alapjai* (pp. 9–22). Budapest: L'Harmattan – SE Mentálhigiéné Intézet – Sage.
- Sallay V., & Düll A. (2006). „Érezd magad otthon!” Az otthonhoz fűződő viszony projektív környezetpszichológiai vizsgálata. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 61, 35–52.
- Sallay, V., & Martos, T. (2014). Az Otthonnal való Elégedettség Skála kidolgozása és pszichometriai jellemzői. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 15(3), 277–288.
- Smite, D., & Ancâne, G. (2010). Psychosomatic aspects of chronic low back pain syndrome. *Proceedings of the Latvian Academy of Sciences*, 64, 202–208.
- Smith, J. L., Skinner, S. R., & Fenwick J. (2011). How Australian Female Adolescents Prioritize Pregnancy Protection: A Grounded Theory Study of Contraceptive Histories. *Journal of Adolescent Research*, 26, 617–644.
- Southern, S., & Devlin, J. (2010). Theory Development: A Bridge Between Practice and Research. *The Family Journal*, 18, 84–87.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Thousand Oaks: Sage.
- Schwartz-Shea, P. (2006). Judging quality: evaluative criteria and epistemic communities. In Schwartz-Shea, P., & Yanow, D. (Eds), *Interpretation and Method. Empirical Research Methods and the Interpretive Turn* (pp. 89–114). London: M. E. Sharpe.
- Vicsek L. (2006). *Fókuszcsoport. Elméleti megfontolások és gyakorlati alkalmazás*. Budapest: Osiris.
- Willig, C., & Stainton-Rogers, W. (2008). *The SAGE Handbook of Qualitative Research in Psychology*. London: Sage.
- Yardley, L. (2008). Demonstrating validity in qualitative psychology. In Smith, J. A. (Ed.), *Qualitative Psychology. A Practical Guide to Research Methods* (pp. 235–251). London: Sage.

GROUNDED THEORY

SALLAY, VIOLA – MARTOS, TAMÁS

Background and aims: *The paper presents the historical background and the philosophical underpinnings of Grounded Theory (GT) methodology. We also outline the different perspectives on GT and specify the relevant attributes of existing trends within GT methodology. We review and evaluate empirical studies based on GT methodology and illustrate the possible ways of its application. As the Hungarian version of GT terminology brings forth unresolved problems, we discuss the alternatives and present our suggestions.*

Methods: *We describe the basic empirical methods used in GT methodology and outline the specific dilemmas from defining the research question and sampling issues through coding procedures to theory building and the presentation of results.*

Results: *We demonstrate the applicability of GT methodology by outlining the results of an interview study with chronically ill patients and their family members. We used a three level coding system to describe the self-regulation processes of the participants in their homes and developed an emergent substantive theory. The analytic process is portrayed through the presentation of important research decisions.*

Conclusions: *We conclude that GT is a flexible method for qualitative analysis that can be applied for a variety of research questions. Moreover, we consider a few relevant concepts that may help researchers to decide on the adoption of a grounded theory framework and to place GT methodology among other qualitative approaches.*

Keywords: *Grounded Theory, emotional self-regulation, qualitative study, analysis of interviews*